

polcain és raktáraiban sok olyan könyv van „elfekvőben”, melynek már nincs kereskedelmi, piaci értéke. (A Web 2.0 tematikájában és fogalmi rendszerében ezt a jelenséget, a gyűjteményt vizualizáló vonalas ábrázolásról elnevezve a szakzsargon „hosszú faroknak” ismeri.) Az új lehetőség kiaknázása volna leginkább az az aspektus, amely a könyvtárakat bekapcsolhatná egy bizonyos szintig a világháló kereskedelmi jellegű működési környezetébe. Ez mindenképpen több haszonnal járna.

A cikk a derülátó nyilatkozatok ellenére felveti, hogy a Web 2.0 egy idő után kifulladásra vagy csapdát is jelenthet a felhasználók számára. Tud-e, akar-e pl. a könyvtáros társadalom a már kifejlesztett 2.0 kereskedelmi célú verziókból (bútorok, öltözködés, divat stb.) profitálni? Ezek a verziók kétségkívül bizonyos célcsoportokra irányulnak, így reklámértékük foka alacsony, és idővel maga a terjesztő lehet gátja a fejlődésnek.

A fejlődés sok irányba mehet, de a közösségi jelenlét, aktivitás szükségessége egyelőre eléggé tartósan bizonyul. A szerző szerint a kollektív bölcsesség fogja eldönteni végső soron, hogy a világháló fejlesztői milyen irányban tartják kívánatosnak a továbbfejlődést. Ha pedig a könyvtári felhasználók is élnek a lehetőséggel, vagyis kollektív módon kívánnak részt vállalni a könyvtárak jövőbeni alakításában, akkor erről nekik meghatározó többségben kell határozniuk. Ami pedig a könyvtárakat illeti: a munkatársak az ilyenfajta valódi

együttműködésre már régóta „vevők”!

(Kránit Lászlóné)

08/142

BOSC, Aurélie: Services en ligne. L'exemple de deux bibliothèques universitaires australiennes = Bull.Bibl.Fr. 52.tom. 2007. 6.no. 51-55.p. Bibliogr. lábjegyzetben.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Online szolgáltatások két ausztrál egyetemi könyvtárban

Egyetemi könyvtár; Információtechnológia; Szolgáltatások

Ausztráliában az egyetemi könyvtárak központi szerepet játszanak az egyetemi életben, és gyakran állnak az új technológiák bevezetésének az élén. A cikk két perth-i egyetem online szolgáltatásait mutatja be, amelyek közé tartozik a közös keresés a nyugat-auztráliai egyetemi könyvtári katalógusokban, „Kérdezd a könyvtárost!” szolgáltatás e-mailben, azonnali üzenet- és szöveggküldés, RSS, blogok és wikik a kommunikáció és az információközvetítés megkönnyítésére, távoktatás, információtudományi tanfolyamok és vizsgák, Open Access publikációk, LibQUAL+™ online minőségellenőrzési kontroll...stb.

(Autoref.)

Lásd még 121-122

Könyvtárgépesítés, könyvtárépület

Könyvtárépítés, -berendezés

Lásd 97

Számítógépes könyvtári rendszerek

08/143

BREEDING, Marshall: It's time to break the mold of the original ILS = Comp.Lib. 27.vol. 2007. 10.no. 39-41.p.

Milyenek legyenek az integrált könyvtári rendszerek új generációi?

Integrált gépi rendszer

Mivel napjainkban a könyvtárak – szerényebb források birtokában ugyan – de egyre több szolgáltatást nyújtanak egyre összetettebb állományukból, fontos szerepe van annak is, hogy milyen hatékonyan automatizált eszközök segítik ezt a munkát. Ezért – és másokkal ellentétben – a cikk szerzője, aki a Vanderbilt Egyetem könyvtárában (Nashville Tennessee) az innovatív technológiák és kutatások felelőse, a könyvtárgépesítés szakértője, úgy véli, hogy egyre nagyobb lesz az integrált könyvtári rendszerek (IKR) szerepe, és most azon kellene gondolkodni, milyen is legyen az IKR új generációja.

A fejlesztőknek három fontos tényezőt kell szem előtt tartaniuk:

- 1) az egyre nagyobb digitális gyűjteményeket,
- 2) az interfészekkel kapcsolatos megváltozott elvárásokat,
- 3) azt az érdeklődést, amely a nyílt hozzáférés és a nyílt forráskódok iránt megnyilvánul.

A közeljövőben a könyvtári automatizálás fejlesztésében több figyelmet érdemelnek az integrált rendszerek, de teljesen újragondolt formában: az interfészek függetlenednek majd az integrált rendszerektől, és az IKR csak egyike lesz a többi, tartalmat és szolgáltatást nyújtó komponensnek. Az integrált rendszerek jelenlegi alapstruktúrája idestova hús esztendő, és már megérett a gyökeres változásra (legalábbis funkcionális részeit illetően). Az új generációs rendszereknek jobban kell majd a könyvtári munkafolyamatokhoz alkalmazkodniuk. (A szerző folyamatban lévő felmérésének első eredményei azt mutatják, a könyvtárosok nincsenek megelégedve a jelenleg kapható rendszerekkel és a kapott támogatással sem, és alternatív megoldásokat fontolgatnak.)

A jelenlegi monolitikus, bonyolult rendszerek a jövőben át fognak alakulni szolgáltatás-orientált

architektúrájú rendszerekké, és jobban segítik majd a könyvtárak munkáját. Az integrált rendszerek új generációja persze nem születik meg máról holnapra, de már nem kell sokáig várnunk rá. Míg eddig a rendszerek műszaki fejlesztése dominált, ezután a funkcionalitás újragondolása és a mostani hálózati szolgáltatások felé nyitás lesz a jellemző. A könyvtárgépesítés fejlődésének kulcsa egyrészt a műszaki infrastruktúra fejlesztésében és a funkcionalitás olyan átalakításában rejlik, ami megfelel a könyvtárak való igényeinek, és elég rugalmas ahhoz, hogy kövesse a jövőbeli változásokat is.

(Murányi Lajos)

Elektronikus könyvtár

08/144

TAMMARO, Anna Maria: Lo sviluppo delle biblioteche digitali in Italia: i risultati di un'indagine = Boll.AIB. 47.vol. 2007. 3.no. 335-348.p. Bibliogr. jegyzetekben.

Res. angol nyelven

Az elektronikus könyvtárak fejlődése Olaszországban. Egy felmérés eredményei

Elektronikus könyvtár; Felmérés

Az olasz elektronikus könyvtári helyzet megismerése érdekében végrehajtott felmérés célja az is volt, hogy különböző adatgyűjtési módszereket használva az elektronikus könyvtárak értékelésének lehetséges módszereit is vizsgálják. Ezért a használókat kérdőívvel és strukturált interjúval kérdezték; áttekintették az elektronikus könyvtári alkalmazásokat a rendelkezésre álló dokumentációk és a résztvevők személyes tapasztalatai alapján; kérdőívvel fordultak az érintett különböző kulturális intézmények munkatársaihoz; interjúkat készítettek szakértőkkel a felmerült problémákra koncentrálva; összehasonlították a digitális könyvtárak honlapjainak

használhatóságát és elérhetőségét.

Az első eredmények azt mutatják, hogy az olasz elektronikus könyvtárak fejlődése az európai tendenciákat követi, és hiányozni látszik a stratégiai megközelítés. Az esetek nagy többségében a technológiai infrastruktúra és a digitális gyűjtemények egyéb technikai vonatkozásai kapnak nagy fontosságot, elhanyagolva a használó számára szükséges olyan eszközök megvalósítását, mint a források integrált katalógusa és más analitikus eszközök a digitális források azonosítására és visszakeresésére. Ez egyebek mellett a kulturális intézmények szorosabb együttműködésének hiányából is fakad. Az elektronikus könyvtár küldetése, hogy a használók számára mindenki jogát tiszteletben tartva tegye lehetővé az ismeretekhez való hozzáférést, gyakran elmentendő érdekek közötti egyensúlyt teremtve. Ennek elérése érdekében egy jobban használóra orientált szolgáltatási kultúra kialakulására van szükség, ugyanis a használónak központi szerepet kell játszania az elektronikus könyvtár megvalósításában.

A vizsgálat szándékosan nem tért ki a politikai támogatás és a jogi szabályozás kérdéseire, az eredmények mégis rámutatnak néhány országos szinten rendezendő problémára. Szükség lenne a digitális gyűjtemények válogatási kritériumainak orientálására; a könyvtárak, levéltárak és múzeumok összhangjának előmozdítására; a köz- és a magánszféra közötti korrekt együttműködés ösztönzésére (pl. a turizmus, az oktatás-képzés, a kiadói ipar területén); az elektronikus könyvtárak irányítási rendszereinek felépítésére, különös tekintettel a központosítás és a decentralizálás egyensúlyára, pl. a megőrzés területén; egy indikátor-együttes elterjesztésére az elektronikus könyvtárak folyamatos értékelése céljából.

(Mohor Jenő)

08/145

CIACCHINI, Linda: Progettare la biblioteca digitale. La centralità dell'utente = Boll.AIB. 47.vol. 2007. 3.no. 329-333.p. Bibliogr. jegyzetekben.

Res. angol nyelven

Az elektronikus könyvtár tervezése. Középpontban a használó

Elektronikus könyvtár; Használó; Tervezés

Az adatbázis olyan rekordok gyűjteménye, amelyek pontosan megfelelnek egy meghatározott feltételnek, a WWW-t pedig (a különféle keresőgépek ellenére) semmiféle rendező elv nem befolyásolja. Az elektronikus könyvtár gyűjteménye ezekkel szemben „megközelítő” jellegű, azaz olyan digitális objektumokat tartalmaz, amelyek nagy valószínűséggel megfelelnek a használói igényeknek.

Azonban ha összeszedünk néhány (vagy akár sok) digitális (digitalizált) dokumentumot, és hálózaton hozzáférhetővé tesszük, még nem hoztunk létre elektronikus könyvtárat. Az elektronikus könyvtár olyan szervezet, mely szakszemélyzet által kiválogatott, rendezett forrásokat nyújt, biztosítja az azokhoz való intellektuális hozzáférést és terjesztésüket, megőrzi integritásukat, és biztosítja hosszú idejű megőrzésüket, hogy azok gyorsan és gazdaságosan hozzáférhetőek legyenek egy meghatározott közösség, vagy közösségek összessége számára. Egy elektronikus könyvtár tervezésekor legalább a következő kritériumokat kell figyelembe venni: az információforrások naprakészségének és megbízhatóságának foka, az alkalmazás hatóköre, a célközönség, a grafikus és multimediális jellemzők, a költségek, az informatikai környezet, a könnyű hozzáférés, a gyors és praktikus használhatóság. Különösen fontos ezek közül a célközönség (a használó) és a tartalom határozza meg az elektronikus könyvtárat, de a használó az, aki a tartalmat meghatározza; alapvető fontosságú tehát a használó érdeklődési körének lefedése. Elsődleges feladat a leendő használók, céljaik és szükségleteik megismerése. Tudományos-felsőoktatási környezetben fontos az a lehetőség is, hogy a használók hozzanak

létre digitális objektumokat.

Függetlenül attól, hogy az elektronikus könyvtár multidiszciplináris vagy szakosodott, általános vagy helyi, magán- vagy közkönyvtár, alapvető összetevői a gyűjtemény, a szolgáltatások és a használó. Mindhárom összetevőnek sajátos jellemzői vannak a digitális környezetben. A gyűjtemény digitális objektumokból és metaadatokból áll; a szolgáltatások online jelennek meg; a használó aktív hatóerő, idő- és térbeli korlátozások nélkül. Minden (hagyományos és hibrid) könyvtár profilját az olvasó/használó határozza meg, az elektronikus könyvtár dinamizmusát (többek között) a használó sokkal erősebb és hatékonyabb befolyása jellemzi a tartalomra és a szolgáltatásokra, a visszacsatolás mechanizmusai révén.

A használónak, aki jól ismeri a technológiát, és rövid idő alatt van szüksége az információra, olyan könyvtár kell, amely kielégíti ezeket az igényeket. Jelenleg az ilyen típusú könyvtár szakterületekre és specialistákra korlátozódik, ám a közeli jövőben egyre nagyobb körű érdeklődést vált majd ki.

(*Mohor Jenő*)

08/146

CREPPY, Rachel: Archives ouvertes, archives institutionnelles et protocole français = Bull.Bibl.Fr. 52.tom. 2007. 6.no. 42-45.p.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Nyílt archívumok, intézményi archívumok és a francia modell

Cikk; Elektronikus folyóirat; Hozzáférhetőség; Megőrzés

2006-ban Franciaországban nemzeti viszonylatban új protokollt és vele együtt egy új fogalmat vezettek be: a nyílt „archívumok” fogalmát. Ez egy szervergép, amelynek memóriája őrzi mindazokat a dokumentumokat, szövegeket, projek-

teket, publikált anyagokat és szürke irodalmat, amelyek valamilyen kutatás, szakmai munka eredményeként születtek. Az egymást követő változatok megőrzésének lehetősége gazdagítja a tudományos kutatást, a tudományok közötti kommunikációt, ingyenes hozzáférést ad minden interneteléréssel rendelkező szakmabelinek, egyúttal lehetővé teszi egy új típusú kutatómunka megszületését. (Itt kell megjegyeznünk, hogy az archívum fogalma napjainkban megváltozott: a szakirodalomban inkább a repozitórium szó helyettesíti, amely alatt valaminek a gyűjtőhelyét, összességét, az adott téma vagy szakterület digitális gyűjteményeit, könyvtárait, tudástárát értjük.)

A nyílt vagy intézeti archívum/repozitórium olyan hely, ahol összegyűjtve található a magán és intézményi szféra mindenféle szakmai, adminisztratív, pedagógiai, kutatási, nemzeti örökség körébe tartozó, vagyis mindenféle dokumentuma. Jellemzőjük még, hogy ezek teljes szöveggel bárki számára ingyen elérhetőek.

Az európai kezdeményezések közül ki kell emelni az OpenDOAR (<http://www.opendoar.org>) elnevezésű, egyetemek majd ezer gyűjteményéből álló nyílt archívumát, amelynek anyaggazdagsága a világ tudományos publikációinak közel 15%-át teszi ki. Európa szerepe ebben az egész rendszerben azzal magyarázható, hogy a hasonló gyűjtőhelyek fele itt található. Az ötlet 2001-ben Budapesten született, majd Berlinben, Lyonban fejlesztették tovább a kutatói-informatikai konferenciákon, míg 2003-ban az IFLA és az információs társadalom csúcskonferenciája hozott határozatot a nyílt archívumok megalkotásáról.

A holland nemzeti modell: a DARE (Digital Academic Repositories), majd 140 ezer egyetemi és egyéb intézményi tudományos publikáció gyűjtőhelye. Internetes megfelelője a DAREnet (<http://www.darenet.nl/>). Az angolok hasonló gyűjteménye az INTUTE (<http://www.intute.ac.uk>), amelynek határozott profilját az adja, hogy csak az egyetemi intézmények

és kutatóhelyek munkatársai és hallgatói számára és általuk írt dokumentumokat gyűjti. A blogoktól az adatbázisokig minden egy helyen érhető el e társadalmi réteg számára. Nagy figyelmet fordít a metaadatok jelentőségére, hogy ezzel is biztosítsa a többi hasonló gyűjtemény közötti átjárását.

A franciák nem követik az eddig kialakult rendszereket. Egyedi módszert találtak ki: egy osztott platformot hoztak létre a CNRS által 2000-ben kifejlesztett HAL (Hyper Article en Ligne) applikáció segítségével. Ez a tudományos kommunikációt elősegítő eszköz lehetővé teszi a publikációk intézmények/személyek szerinti feltérképezését és nyilvántartását. Az alkalmazás természetesen számos gonddal jár, és sok megoldandó problémát vet fel: a nyílt rendszerek jogi szabályozását; az e-folyóiratok, a hagyományos folyóiratokban megjelent majd e-repozitóriumokban elhelyezett dokumentumoknak, az egyes európai intézmények, adatbázisok speciális adatalemeinek és a metaadatok közötti kapcsolatoknak a gondját. Ezeket a jövőben csakis a tanárok, kutatók, könyvtárosok, informatikusok közös munkája és együttgondolkodása fogja megoldani.

(Pajor Enikő)

08/147

XIA, Jingfeng: Disciplinary repositories in the social sciences = *Aslib Proc.* 59.vol. 2007. 6.no. 528-538.p. Bibliogr.

Szakterületi archívumok a társadalomtudományokban

Elektronikus publikáció; Megőrzés; Tájékoztatás - társadalomtudományi; Tudományos kutatás

A cikk áttekinti a szakterületi repozitóriumok fejlődését a társadalomtudományokban. A jelenlegi repozitóriumok működését vizsgálva rámutat,

hogy a digitális archívumok helyes működtetési módja meg fogja változtatni az információáramlás kultúráját a társadalomtudományok területén. Sok archívum sikeresen alkalmazza a decentralizálás stratégiáját munkafolyamatai során. Ezzel a modellel eredményesen érhető el a különböző területeken tevékenykedő egyes kutatók. A legtöbb repozitóriumnak nincs túl nagy gyakorlata a kutatók figyelmének felkeltésében. Tanulhatnának sikeresebb „társaitól”, hogy javíthassák saját működési tervüket.

(Autoref. alapján)

08/148

XIA, Jingfeng: Assessment of self-archiving in institutional repositories: across disciplines = *J.Acad.Libariansh.* 33.vol. 2007. 6.no. 647-654.p. Bibliogr. jegyzetekben.

Saját archiválás négy tudományterületen hét egyetemi intézményi repozitóriumban

Felsőoktatási intézmény; Megőrzés; Tudományos kutatás

Az intézményi repozitóriumokról (IR) és működtetésükről zajló viták alapkérdése, hogyan biztosítható az egyetemi oktatók bevonása az archiválásba, hiszen az IR-ek használhatósága nagyrészt a bennük elhelyezett tartalmak nagyságrendjétől függ. Az oktatók számtalan feladatuk mellett terhesnek érzik, hogy kutatási eredményeiket maguk töltsék fel az egyetem repozitóriumába, noha ez csak pár perces többletmunkát jelent, de ennél nyomósabb az az ok, hogy szakmai előmenetelük elsősorban a (főleg nyomtatott) lektorált folyóiratokban publikált cikkektől függ. Nincsenek tudatában az IR előnyeinek, bár könyvtárosok felmérése szerint a tudósok online megjelenése jelentősen megnöveli mind ismertségüket, mind idézettségüket. A szakirodalom szerint az archiválási hajlan-

dóság tudományterületenként is eltér: az elektronikus preprintek köröztetése és szakterületi repozitóriumban való elhelyezése mindennapos gyakorlat a fizikusok és a közgazdászok körében, míg a társadalom- és humán tudományok művelőire nem jellemző. Az igazi probléma az intézményi és a szakterületi repozitóriumok eltérő infrastruktúrájában rejlik: míg előbbieket egy-egy intézmény összes tanszékének a tudományos eredményeit gyűjtik, a második típus a szűkebb szakterület számos intézményének kutatási eredményeit tartalmazza. Az elektronikus tartalmak feltöltésére is kétféle megoldás alakult ki:

- 1) minden tudós maga felelős (mandate) a feltöltésért, és ezt helyileg szabályozzák, illetve
- 2) ezt közvetítők (liason), könyvtárosok, diákok vagy tanszéki adminisztrátorok végzik.

A felmérés 2007 januárjában négy tudományterület (fizika, kémia, közgazdaságtan, szociológia) és hét – három ausztrál, három angol és egy svéd – egyetem esetében azt vizsgálta, hogyan kerülnek tudományos eredményeik az intézmény repozitóriumába. A tudományterületek kiválasztásában az játszott szerepet, hogy mind hagyományosan oktatott szak legyen, és egyenlő arányban legyen köztük szakterületi repozitóriummal rendelkező és nem rendelkező diszciplína. A hét egyetem a szerző korábbi felmérésében is szerepelt, s összehasonlítási alapul is szolgált, továbbá *EPrints*-alkalmazást használt, amely a hasonló szoftverek között egyedül tartalmazza a „feltöltve XY által” (Deposited by ...) mezőt, ami az értékelés egyik fontos eleme volt. (A vizsgálat emellett a metaadatokat, a teljes szöveg meglétét, típusát, formátumát, valamint a bekerült közlemények és tudósok számát is elemezte.)

Az alapos vizsgálat eredményei nem erősítették meg azt a vélekedést, hogy a szakterületi repozitóriumokban tapasztalattal bírók inkább hajlandók az intézményi archívumokba feltöl-

teni eredményeiket; sokkal fontosabbnak bizonyult az archiválás mikéntje: a tudósok felelősségére alapozó volt a sikeresebb. A kapott eredmények aligha általánosíthatók, hiszen a szerző csak *EPrints*-alkalmazást használókat vizsgált hét egyetemen, de kitűzött célját elérte: új megközelítéseket talált az intézményi repozitóriumok értékeléséhez. A jövőben ezt a vizsgálatot még szélesebb körben, más alkalmazások bevonásával is folytatni kell.

(Murányi Lajos)

08/149

GILLOUX, Marianne – PEREZ, Isabelle Mauger: Le dispositif national d'archivage et de signalement des thèses électroniques = Bull.Bibl.Fr. 52.tom. 2007. 6.no. 46-49.p.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Az elektronikus disszertációk nyilvántartása és nemzeti archívuma

Disszertáció; Elektronikus publikáció; Megőrzés

2006 augusztusa óta Franciaországban az elektronikus Phd disszertációkat be kell jelenteni a STAR-ba (Signalement des thèses, archivage et recherche) az ABES (Agence bibliographique de l'enseignement supérieur) által kifejlesztett országos rendszerbe. A STAR működteti a disszertációk kölcsönzését az intézmények között, és jelöli ki a számos résztvevő szerepét a folyamatban.

Minden intézmény, mely doktori diplomát állít ki, köteles a disszertáció egy példányát felajánlani a közös adatbázisba. A hivatalosan elismert doktori értekezést metaadatokkal is ellátják, biztosítják a hosszú távú archiválást és a széles körű terjesztést.

(Autoref.)

Az ismertetett cikkek forrásai

- ABI-Tech. – ABI-Technik (DE)
Aslib Proc. – Aslib Proceedings (GB)
Bibliografiâ – Bibliografiâ (RU)
Bibliotekarz – Bibliotekarz (PL)
Bibliotekovedenie – Bibliotekovedenie (RU)
Boll.AIB – Bolletino AIB (IT)
BuB – BuB Forum für Bibliothek und Information (DE)
Bull.Bibl.Fr. – Bulletin des Bibliothèques de France (FR)
Cat.Classif.Q. – Cataloging and Classification Quarterly (US)
Coll.Res.Libr. – College and Research Libraries (US)
Coll.Res.Libr.News – College and Research Libraries News (US)
Coll.Undergrad.Libr. – College and Undergraduate Libraries (US)
Comp.Libr. – Computers in Libraries (US)
Čtenář – Čtenář (CZ)
Doc.Bibl. – Documentation en Bibliothèques (CA)
El.Libr. – The Electronic Library (I)
IFLA J. – IFLA Journal (I)
Inf.Outlook – Information Outlook (US)
Inf.Serv.Use – Information Services and Use (I)
Interlend.Doc. Supply – Interlending and Document Supply (GB)
J.Acad.Libariansh. – Journal of Academic Librarianship (US)
J.Am.Soc.Inf.Sci.Technol. – Journal of the American Society for Information Science and Technology (US)
J.Doc. – Journal of Documentation (GB)
J.Inf.Sci. – Journal of Information Science (GB)
J.Web Librariansh. – Journal of Web Librarianship (US)
Kirjastolehti – Kirjastolehti (FI)
Knižnica – Knižnica (SK)
LIBER Q. – LIBER Quarterly (I)
Libr.J. – Library Journal (US)
Libr.Trends – Library Trends (US)
Online Inf.Rev. – Online Information Review (I)
Poradnik Bibl. – Poradnik Bibliotekarza (PL)
Public Libr.Q. – Public Library Quarterly (US)
Ref. User Serv.Q. – Reference User Services Quarterly (US)
Rev.Esp.Doc.Cient. – Revista Española Documentación Científica (ES)
Scand.Public Libr.Q. – Scand.Public Library Quarterly (Sx)
Tech.Serv.Q. – Technical Services Quarterly (US)

